

SUMMARY

Oksana Sarnavska

Formation of religious and aesthetic sensibility on example of medieval sacred art synesthesia

The article deals with the formation of religious and aesthetic sensibility on example of medieval sacred art synesthesia through imaginative physicality, symbolism of numbers, light, color and iconography of metaphorical codes literature.

Keywords: Religious and aesthetic sensibility, sacred art, synesthesia, symbolism.

**Тамара ТЮРИНА,
Андрій ЗАЧЕПА**

Роль сакрального мистецтва у духовному вихованні особистості

Розглядається вплив таких форм сакрального мистецтва, як образотворче і музичне на духовний розвиток особистості.

Ключові слова: сакральне мистецтво, класична музика, образотворче мистецтво.

Проблема вивчення впливу сакрального мистецтва на духовне становлення особистості є актуальною протягом усього існування людства, оскільки Краса Вищої Реальності, маючи особливу духовну енергію, – змінює, ушляхетнює, одухотворює людську душу і, відповідно, навколишній світ.

До цієї проблеми зверталися не тільки видатні мислителі древності: такі як Піфагор, Платон, Аристотель, але й такі знані дослідники XIX –XXI ст., як В. Соловйов, Ф. Достоевський, П. Флоренський, І. Ільїн, К. Станіславський, М. і Ю. Реріхи, Хазрат Инайят Хан, Емото Масару, сучасні дослідники В. Пірожак, Я. і І. Пузич та ін.

Мета статті – показати вплив образотворчого і музичного мистецтва на психофізіологічний і духовний розвиток особистості.

Велике значення у духовному вихованні людини становить *сакральне мистецтво*^{*}: різні види та форми образотворчого мистецтва, релігійна

^{*} Сакральний – в дослівному перекладі з латини **sacer** означає «священний, той, що причетний до релігійного культу і ритуалу, обрядовий». У наш час зміст цього поняття значно поглибився: «сакральний» означає внутрішній, священний,

духовна музика тощо, які сприймаються людиною на рівні серця, звернені до її душі і глибоко впливають на духовний розвиток особистості.

Так, важливим засобом одухотворення людини є образотворче мистецтво. К.Станіславський сформулював головну творчу мету мистецтва «як передачу в художній формі життя людського духу»¹.

Дослідники виділяють такі завдання мистецтва: розкриття та розвиток людського духу, одухотворення людини і, як наслідок, навколишньої реальності, формування як внутрішнього, так і зовнішнього світу людини. Тому що саме мистецтво спрямоване на «відновлення людського в людині» (П. Валері).

Творчість істинного художника духовного спрямування випромінює особливу інформацію-енергію, яка впливає на енергетику людини, змінює, трансформує і витончує її, одухотворяючи людину і довкілля. «Квіти духу», «перлини духу» – ось що приносить у щільний світ художник, заглиблюючись у духовні глибини свого внутрішнього світу і через нього входячи у контакт з Вищим Світом. Видатний релігійний філософ П. Флоренський називав це енергетичне явище кристалом, біля якого «викристалізовується неземний досвід, який є символом Духовного світу»².

Коли художнику вдається досягти у своїй творчості тієї «вищої реальності», про яку говорить П. Флоренський, то процес інформаційно-енергетичного обміну «людина – витвір мистецтва» може мати найнесподіваніші результати. Ікона, яка створена істинним художником у процесі активної взаємодії з Вищим, відіграє роль посередника між нашим світом і світом духовним – це «двері в світ інший». Іконописець не зображує нічого «свого» і у творчому акті він переноситься у світ «надбуття» і намагається прилучити до нього всіх глядачів, у чому й полягає сенс сакральної творчості. У християнському розумінні ікона є вікном у Божий світ, через ікону надсвітова святість являє себе земному світу. Вона несе в собі потаємний зв'язок зі Світом Вищим, допомагає нам пізнати Творця, виступає у ролі засобу духовного пізнання земного і Горнього світів.

Таким чином, за християнським віровченням, мистецтво – це посередник між світом щільним, земним і вищим, духовним, засіб, що допомагає людині відчувати, пізнати Творця через красу, доброту і творчість.

Мистецтво у всі віки, будучи квінтесенцією духовного багатства людства, синтезує в собі всі багатогранні аспекти Краси. Його завдання –

святий, потаємний, духовний, особистий світ людини, групи людей, суспільства, в якому найголовнішим у житті є взаємозв'язок, спілкування з Вищими Космічними Силами, Світовим Розумом, Богом.

нести Істинну Красу, підносити душевно-духовну природу людини. В.Соловйов висунув положення про дієву силу Краси, призначення якої – удосконалювати життя на Землі і запобігти загибелі людства. Цій ідеї спорідненим є вираз Ф.Достоевського: «Краса врятує світ», а за словами Ю.Реріха: «Усвідомлення краси врятує світ».

Поняття Краси – це багатогранне інформаційно-енергетичне явище космічного характеру. Великі Закони Космосу діють за велінням Краси, за її енергетичними ритмами. Без неї не відбудеться ані еволюція людства у цілому, ані еволюція окремої людини.

І.О.Ільїн, нагадуючи нам про істинну мету високого мистецтва, підкреслював: «...мистецтво, яке заслуговує свого імені, є дещо від духу і для духу; а дух має свій лик, свої грані і стіни, свої закони і ритми, свої вимоги, свою силу і свою мудрість. Ось чому художники – наші душевні лікарі і вихователі. Горе їм і горе нам, якщо вони замість благих засобів дають нам отруту; і замість благих шляхів ведуть до розпаду і загибелі»³.

Згідно з етичними і естетичними поглядами Сходу, зокрема Чань-буддизму, вважається, що розвиваючи в собі здатність до сприйняття прекрасного, людина оволодіває мистецтвом накопичувати у своєму організмі духовну життєву енергію ЧИ, або Прану.

Отже, високе мистецтво вдосконалює людську душу, спрямовує її до самопізнання і пізнання істини, розвиває здатність відрізнити добро від зла, формує внутрішню потребу жити за Вищими Духовними Законами Краси, і, найголовніше, справжнє мистецтво допомагає людині розкрити і розвинути в собі дух.

Важливою складовою духовного виховання особистості є й музичне мистецтво.

З сивої давнини: з часів єгипетських жерців, індійських мудреців, халдейських магів, музиці надавалося особливе значення як одному із найважливіших засобів впливу на духовну та психофізіологічну природу людини. Музика споконвіку здійснювала важливу одухотворяючу роль у житті людини, людинотворчу функцію, адже саме у музиці, за вченням давніх греків, втілені ритми та закони Всесвіту, які здатні створювати гармонію світу і гармонію особистості.

Вважається, що музика зберігає в собі таємні знання законів космосу, законів розвитку гармонії Всесвіту. За суфізмом, світ був утворений за допомогою музики і саме завдяки музиці він знову повертається до своїх першоджерел⁴. Серед різних видів мистецтва, на думку суфіїв, музика вважається особливо божественною, тому що вона у мініатюрі є точною

копією Закону, який діє у Всесвіті. Як вважають суфії, музика – це мова краси Єдиного, в якого закохана кожна жива душа. Музика облагороджує, ушляхетнює, піднімає душу людини вище⁴ За вченням, тільки музика при усій своїй красі, силі, чарівності може вознести душу над межами форми.⁴ І саме музика у суфіїв є засобом приведення себе у стан божественного екстазу, відмови від подвійності, наближення до Бога, розчинення в Ньому і втрати свого «Я»⁴.

На думку давньокитайського філософа Конфуція, музика надає особистості цілісність та гармонійність, вона є засобом виховання характеру «благородного мужа», відмінною рисою якого є висока духовність.

Давньогрецькі філософи Піфагор, Платон, Аристотель вважали музику необхідною для здоров'я душі, моралі і розквіту культури. Піфагор та його послідовники трактували естетичні переживання, що виникають під час прослуховування музики, як засіб очищення душі. Виховну і катарсичну роль мистецтва відзначав і Аристотель.

У древній Греції музика, яка мала нести духовний вплив, старанно відбиралася. Так, Піфагором були встановлені мелодії і ритми, за допомогою яких на душі молодих людей можна було впливати благотивно. Піфагор, граючи створені ним спеціальні композиції, лікував багато хвороб духу, душі й тіла. Це була так звана терапевтична музика, лікувальний ефект якої підтверджений сучасною наукою.

За вченням суфіїв, існує п'ять різних видів «сп'янінь»: сп'яніння красою, молодістю, силою, потім – сп'яніння добробутом; третє – сп'яніння владою, наказами, силою управління, також існує четверте сп'яніння – це сп'яніння навчанням. Але усі ці види сп'яніння меркнуть, подібно до зірок перед сонцем, у присутності сп'яніння музикою⁴.

Як доводять численні наукові дослідження, музика справляє великий вплив на живу і «неживу» природу. Так, завдяки дослідженням японського вченого професора Емото Масару отримано об'єктивне уявлення про якість могутнього перетворюючого навколишній світ інформаційно-енергетичного впливу музики на прикладі її впливу на воду. Структура води копіює інформаційноенергетичне поле, в якому вона перебуває. Досліди Масару щодо впливу класичної музики на воду показали, що результатом є утворення у звичайній воді різних шестигранних кристалічних надзвичайно гармонійних структур. Характерною рисою цих класичних музичних творів є відповідність їхнього музичного малюнку ритму і звуку структурній будові ритмам процесів, що властиві фундаментальним основам⁵.

Результати досліджень свідчать, класична і духовна музика здійснює надзвичайний вплив на духовну і психофізіологічну природу людини: вона здатна викликати емоції інтересу та радості, дає відчуття втіхи і спокою, гармонізує емоційно, допомагає відновити душевну рівновагу, «зарядити» надовго позитивним настроєм; активізує не тільки розумові здібності, працездатність та зосередженість, підвищує інтелект людини, поліпшує просторове сприйняття, стимулює розвиток пам'яті, але й звукові вібрації стимулюють кровообіг, емоційний тонус, під дією ритму активізується дихання, збільшується вентиляція легенів, укріплюється мускулатура середнього вуха тощо. Механізмами її психотерапевтичної дії є катарсис, емоційна розрядка, регулювання емоційного стану, підвищення соціальної активності⁶.

Причина такого впливу полягає в тому, що музика – це звукова вібрація, яка пульсує в певному ритмі. А вібрація і ритм – це те, з чого складається весь світ. Найменша частинка матерії, за даними сучасної науки, – це чиста енергія (вібрація).

Мовою музики є звуки. Фізіологічними еквівалентами характеристик звуку є, відповідно, висота тону, гучність звуку і його тембр. Послідовне поєднання звуків створює мелодію, їх одночасне звучання породжує гармонію.

Класична музика, за твердженням сучасних учених, має гармонійну і подекуди надзвичайно складну ритмічну організацію, яка позитивно впливає на людину на духовному, душевному та фізіологічному рівнях, тому що Високодуховна музика співвідноситься переважно з природними ритмами людського організму.

Доктор Гордон Шву так пояснює вплив музики на здоров'я людини: вібрація звуків створює енергетичні поля, що впливають на кожную клітину нашого організму, ми поглинаємо «музичну енергію», і вона нормалізує ритм нашого дихання, пульс, артеріальний тиск, температуру, знімає м'язове напруження. Тому правильно підібрана мелодія благотворно впливає на хворих людей і прискорює їх одужання⁷.

Так, класична музика може бути використана для психотерапії захворювань, що регулюються вегетативною нервовою системою. Наприклад, «Вальси» Штрауса знижують почуття тривоги. Заспокійливо діють на організм «Колискова» Брамса, «Аве Марія» Шуберта. Зменшують головний біль, знімають емоційне напруження такі твори, як «Фіделю» Бетховена, «Рапсодія в стилі блюз» Ліста, «Американець у Парижі» Гершвіна. Піднімають життєвий тонус, підвищують активність і покращують настрої «Угорська рапсодія № 2» Ліста, увертюра «Егмонт» Бетховена та інші.

Найбільший терапевтичний ефект на пацієнтів справляють мелодії Моцарта. Цей загадковий музичний феномен назвали «ефектом Моцарта».

Сьогодні у Китаї випускаються музичні альбоми з дещо дивними назвами: «Травлення», «Мігрень», «Печінка», «Легені» тощо. Китайці вживають ці музичні твори як таблетки або лікарські трави, аби поліпшити своє здоров'я.

Подібні збірники випускаються і в Японії. А в Індії (Мадрас) відкрився навіть науковий центр з підготовки лікарів-музикотерапевтів. Ними вже визначені музичні п'єси для лікування гіпертонії і деяких психічних захворювань.

Науково доведено, що класичні музичні твори, особливо Баха, Бетховена, Чайковського, Мендельсона, Моцарта, Генделя, Вівальді та ін. викликають не тільки позитивні емоції, але й являють собою могутню енергетичну силу, яка одухотворяє людину і довкілля.

Отже, класична музика очищує, одухотворяє, підносить людську душу, налаштовує на гармонію, творчість, наповнює душу енергією і творчою активністю, внутрішньо удосконалює. Саме музика, несучи красу в земний світ, є своєрідним поєднанням реального та ідеального. Вона дозволяє людині пізнати глибини своєї душі, пробуджує духовність, сприяє душевно-духовному зростанню. Водночас її успішно використовують як для лікування душевних травм, психічних розладів, так і для фізичного відновлення.

Але не завжди музика несе позитивну інформацію-енергію. Як стверджують дослідники, сучасна поп-музика, маючи розважальний характер, не удосконалює людину, а навпаки призводить до дисгармонії, негативно позначається на її духовному, психічному і фізичному здоров'ї. На думку дослідників, ритми сучасної популярної музики відображають її низькі інтелектуальні якості і стимулюють руйнівні та деструктивні сили організму. Вони можуть викликати емоції печалі, смутку, відчуття тривоги без наступної розрядки, які в подальшому призводять до стресу або депресії.

Сучасна рок- і поп-музика руйнує, дисгармонізує, призводить до психічних і фізичних розладів. Відсутність мелодії компенсується занадто високою гучністю (до двох сотень децибел). Ця, позбавлена змісту дисгармонійна музика, негативно впливаючи на психіку, здатна викликати невиправдану агресію.

Зокрема, за результатами медичних досліджень, ритми рок-н-ролу порушують гармонію емоційної сфери, що призводить до порушення нервової сфери людини. Ряд американських медиків вважають, що «Рок

не є нешкідливим засобом вбити час, це наркотик більш смертельний, ніж той, що обриває життя нашої молоді. Більш того, він використовується як засіб психокодування». Це своєрідна «звукова отрута», яка здатна доводити людину до божевілля чи самогубства⁸.

Західні медики ввели в лексикон новий діагноз – «музичний наркоман». Прослуховування «важкого року» призводить до руйнації структури атомів, молекул тощо.

Отже, музика, будучи великою енергетичною силою, залежно від духовного наповнення її змісту може або возвеличувати, сприяти духовному розвитку людини, або, навпаки, руйнувати її на духовному, психічному та фізичному рівнях, призводити до руйнації свідомості та духовної деградації.

Висока музика дає нам вищу гармонію, тому що відтворює світ божественних і земних високих явищ. Вона не тільки несе інформацію про Землю, Всесвіт, але й ушляхетнює стосунки, гуманізує свідомість, спонукає до творчої діяльності. Класична музика – це ще й особливі повідомлення про земне і космічне життя. «Музика нам дана у подарунок, ... щоб надати нам уявлення про реальні світи, окрім того, в якому ми живемо» (Інгмар Бергман)⁹.

Про музику далекого майбутнього англійський композитор і піаніст Кирило Скотт говорить: «Дотепер ми в нашій земній музиці ледь могли передати лише відлуння музики сфер, у майбутньому ж нам буде дано відтворити велику космічну симфонію. У цій винятковій пісні єднання включається синтез любові, мудрості, знання і радості, і якщо людина коли-небудь почує це на Землі і буде пронизана цим божественним впливом, вона здобуде вічну свідомість цих якостей».

Таким чином, спілкування з творами високого сакрального мистецтва сприяють духовному розвитку та вдосконаленню особистості, сприяють удосконаленню зовнішнього світу через перетворення, що здійснюються у внутрішньому світі людини.

¹ Станиславский К. С. Собр. сочинений: В 8 т. – Т. 1 / К. С. Станиславский. – М.: Искусство, 1954. – С. 399.

² Флоренский П. А. Иконостас / П. А. Флоренский. – М.: Искусство, 1994. – С. 52.

³ Ильин И. А. Путь к очевидности / И. А. Ильин // Мыслители XX века. – Москва: Республика, 1993. – С. 61.

⁴ Хазрат Инайят Хан. Мистицизм звука. – Сборник / Хан Хазрат Инайят. – М., Сфера, 1997. – С. 99-101.

⁵ Масару Эмото. Энергия воды для самопознания и исцеления / Эмото Масару; пер. с англ. – М.: ООО дом «София», 2006. – 96 с.

- ⁶ Пірожай В. Виховання гармонійної особистості засобами музичного мистецтва / В.Пірожай // Ставропігійські філософські студії. Зб. наук. праць з музикознавства, психології, педагогіки та філософії освіти. Вип. 5 /Упоряд. О.П.Опанасюк. – Львів: Ставропігійон, 2011. – С. 211.
- ⁷ Пузич Я.Л., Пузич І.Я. Музика і здоров'я: психофізіологічні аспекти / Я.Л. Пузич, І.Я. Пузич // Науковий світ, 2002. – № 8. – С.28-29.
- ⁸ Масару Эмото. Энергия воды для самопознания и исцеления / Эмото Масару; пер. с англ. – М.: ООО дом «София», 2006. – 96 с.
- ⁹ Акбар А. Аннотация к CD. Турция, Истамбул, 2008.
- ¹⁰ Тюріна Т. Духовне становлення особистості з погляду синергетики: монографія. – Львів: СПОЛОМ, 2012. – 216 с.

SUMMARY

**Tamara Tyurina,
Andrij Zachepa**

The role of sacral art in individua's spiritual education

Influence of such forms of sacral art as fine arts and music on individual's spiritual education is considered in the article.

Keywords: sacral art, classical music, fine arts.